

Poor Economics

A Radical Rethinking of the
Way to Fight Global Poverty

เศรษฐศาสตร์ความจน

ปฏิวัติความคิดเกี่ยวกับ

วิธีพิชิตความยากจนโลก

ABHIJIT V. BANERJEE

และ ESTHER DUFLO เขียน

ฉันทวิชญ์ ตันทสิทธิ์ แปล

S.A.L.T

Poor Economics
ฉันท์วิษณุ ตัณฑสิทธิ์

ABHIJIT V. BANERJEE
ESTHER DUFLO

พิมพ์ครั้งแรก: สำนักพิมพ์ Salt, กันยายน 2563
ราคา 360 บาท

คณะกรรมการอำนวยการ
โตมร ศุขปรีชา ที่ปรกร วุฒิปิทยามงคล สฤณี อาชวานันทกุล
สรณรัชฎ์ กาญจนะวณิชย์ แอลสิทธิ์ เวอร์การา สุธรรม ชรรรงค์วิทย์

ผู้จัดการสำนักพิมพ์
ภสร์ธัญญา จิตต์สว่างดี

บรรณาธิการเล่ม
พรกวีรินทร์ แสงสินชัย

ออกแบบปก
น้ำใส สุกวงศ์
รูปเล่ม
สุปราณี อภัยแสน
พิสูจน์อักษร
ณัฐเมธี สัยเวช

จัดทำโดย

บริษัท ซอลท์ พับลิชชิง จำกัด
เลขที่ 63/168 ห้อง 534 ซอยวิภาวดี 16 แขวงจอมพล เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

E-mail: saltpublishingth@gmail.com

Facebook: www.facebook.com/saltread

Twitter: www.twitter@SaltRead

Website: <http://www.salt.co.th/>

จัดจำหน่าย

บริษัท ซีอีดียูเคชั่น จำกัด (มหาชน)
SE-EDUCATION PUBLIC COMPANY LIMITED
เลขที่ 1858/87-90 ถนนเทพรัตน แขวงบางนาใต้
เขตบางนา กรุงเทพฯ 10260
โทรศัพท์ 0 2739 8000
โทรสาร 0 2826 8999
Website: <http://www.se-ed.com/>

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ
Nation Library of Thailand Cataloging in Publication Data

เบนเออร์จี, อภิชาติ.

เศรษฐศาสตร์ความจน. -- กรุงเทพฯ : ซอลท์ พับลิชชิง, 2563.

384 หน้า.

1. ความจน. I. ดูโพล, เอสแตร์, ผู้แต่งร่วม. II. ฉันทวิชญ์ ตันหลิขันธ์, ผู้แปล. III. ชื่อเรื่อง.

362.5

ISBN 978-616-8266-12-0

POOR ECONOMICS

Copyright © 2011, Abhijit Banerjee and Esther Duflo

ALL RIGHTS RESERVED

Thai language translation copyright © 2020 by Salt Publishing Co., Ltd.

สำหรับหน่วยงานรัฐ องค์กร สถาบันการศึกษา หรือบุคคลทั่วไป
ที่ต้องการสั่งซื้อหนังสือเป็นจำนวนมาก สามารถสั่งซื้อได้ในราคาลดพิเศษ
ติดต่อสั่งซื้อได้ที่หมายเลข 099 342 0558 หรือ E-mail: saltpublishingth@gmail.com

คำนำ

ในปี 2018 ได้มีการเผยแพร่รายงานการวิจัยโดยพบว่า ประเทศไทย เป็นประเทศในอันดับต้นๆ ของโลกในด้านความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ แต่ทาง ภาครัฐมีข้อสังเกตว่าความเหลื่อมล้ำนั้นสามารถวัดได้หลายมิติ จึงไม่อาจยอมรับ กับการจัดอันดับนี้ แต่ไม่ว่าเราจะเห็นด้วยหรือไม่กับวิธีการเปรียบเทียบปัญหานี้ กับประเทศอื่นๆ ประเด็นสำคัญที่หวังว่าเราทุกคนจะเห็นตรงกันก็คือ ความยากจน นั้นมีอยู่จริง และการที่ประเทศของเราจะแข็งแกร่งขึ้นได้ ก็ต่อเมื่ออัตราความยากจน มีจำนวนน้อยลง ซึ่งขั้นตอนแรกของการแก้ปัญหาคือการยอมรับว่าปัญหานั้น มีอยู่จริง

แม้ไม่ได้มองถึงการจัดอันดับดังกล่าว แต่เราก็สามารถสังเกตเห็นได้ว่าเป็น ปัญหาใหญ่เพราะมีการพูดถึงคำว่า “รอยกระจุกจนกระจาย” กันในวงกว้าง สิ่งนี้ กลายเป็นเรื่องที่คุณคนมักพูดถึง พร้อมกับเสียงถอนหายใจที่บ่งบอกถึงความสิ้นหวัง กับโครงการและนโยบายต่างๆ ของรัฐบาลที่ดูเหมือนจะเจตนาดีแต่กลับไม่ได้ผล ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ บางครั้งบทสนทนาอาจวนไปบ่นถึงการออกแบบโครงการ ที่ไม่ดี การปฏิบัติโครงการที่มีคอร์รัปชัน นิสัยคนไทยที่ขาดวินัย แล้วจบที่ การตีตราคนจนว่าเป็นคนขี้เกียจและปัญหาต่างๆ ที่คนจนเจออยู่ตอนนี้ ก็เพราะ พวกเขาทำตัวเอง ถึงเวลาแล้วที่เราจะก้าวข้ามการด่วนสรุปแบบเหมารวมเหล่านั้น และหันมาทำความเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง หนังสือ Poor Economics เล่มนี้ สามารถช่วยให้เราเข้าใจบริบท วิถีชีวิต และอุปสรรคต่างๆ ของกลุ่มยากไร้ มากขึ้น เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาสังคม บรรเทาความยากจน และปิดช่องว่าง ความเหลื่อมล้ำ

หลายปีที่ผ่านมา ก่อนที่ UN จะประกาศเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) เงินติดล้อได้มีการปรับทัศนคติและมุมมอง การทำธุรกิจจาก *ผู้ปล่อยกู้สู่การเป็นผู้ให้บริการทางการเงิน* แก่คนที่ด้อยโอกาส ในการเข้าถึงบริการทางการเงินที่มีมาตรฐานและอยู่ในระบบ ในแวดวงการเงินเรา เรียกสิ่งนี้ว่า “ไมโครไฟแนนซ์” เส้นบางๆ ที่แยกระหว่างการดำเนินธุรกิจที่ปล่อยกู้ เพียงเพื่อผลกำไรกับไมโครไฟแนนซ์คือคำว่าเจตนา ส่วนไมโครไฟแนนซ์ในมุมมอง ของเรานั้น รวมไปถึงความตั้งใจที่อยากช่วยให้ลูกค้าของเราได้หลุดออกจากวังวน

ที่เลวร้ายและหลุดพ้นกับดักความยากจน ตลอดระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจที่ผ่านมา เราได้พยายามเต็มที่ เราเคยล้มเหลว เราได้ทดสอบ เรียนรู้ ศึกษา นโยบายของรัฐบาลและพฤติกรรมของคนจน เราหาวิธีการเพื่อทำความเข้าใจสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาของลูกค้า เราพูดคุยกับลูกค้า ผู้นำชุมชน นักวิชาการ ผู้ร่างกฎหมาย และผู้กำหนดนโยบาย และเราก็ได้นำสิ่งเหล่านี้มาพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการที่ดีขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า เรายังได้รวบรวมสมุดบันทึก รายรับรายจ่าย และเปิดตัวโครงการให้ความรู้ทางการเงินเพื่อช่วยแก้ปัญหาในระยะยาว

หลายครั้งที่เราถึงจุดที่ต้องพยายามทำความเข้าใจว่าทำไมการตัดสินใจในบางเรื่องของคนจนถึงดูไม่สมเหตุสมผลนัก เหตุใดพวกเขาจึงใช้เงินไปกับการซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล สูปบุหรี และดื่มสุรา แทนที่จะเก็บเงินไว้เพื่ออนาคตอะไรทำให้พวกเขาเต็มใจกู้ยืมเงินจากผู้ให้กู้นอกระบบ ซึ่งคิดอัตราดอกเบี้ยสูง ทั้งๆ ที่รู้ว่าการไม่จ่ายคืนอาจนำไปสู่ความรุนแรงหรือการถูกทำร้ายได้ นอกจากนี้ เรายังตั้งคำถามถึงผลกระทบของโครงการต่างๆ ที่เราอ่านในข่าวและเกิดคำถามว่ารัฐบาลควรทำอะไรบ้างในการนำภาษีของเราไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาการศึกษา มาตรการช่วยเหลือลดภาระค่าใช้จ่าย รวมไปถึงการให้เงินช่วยเหลือ

จากประสบการณ์และการสังเกตของเรา ทำให้เราเชื่อมั่นว่า ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเองต่างก็มีความเห็นอกเห็นใจคนจน จึงทำให้เกิดโครงการต่างๆ มากมายเพื่อพยายามที่จะช่วยเหลือคนไทยกลุ่มนี้ หากเทียบกับประเทศอื่นๆ ที่มีปัญหาความยากจนเช่นเดียวกัน ประเทศไทยของเราเป็นทั้งผู้ส่งออกอาหาร และมีทรัพยากรธรรมชาติที่เพียงพอจะเลี้ยงดูประชากรทุกคน แต่เรายังไม่สามารถใช้ศักยภาพของเราอย่างเต็มที่ในระดับประเทศ แม้ว่าเราจะยังไม่มียุทธศาสตร์แก้ปัญหาที่สมบูรณ์ แต่เราเชื่อว่าความสงสาร เห็นใจ ที่ขาดความเข้าใจและเอาใจใส่ อาจทำให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรที่ไม่ถูกต้องและการใช้นโยบายที่ไม่เหมาะสมในการพยายามแก้ไขปัญหาความยากจน

จากความเชื่อนี้ เราจึงได้สนับสนุนการแปลหนังสือ Poor Economics โดย Abhijit V. Banerjee และ Esther Duflo ซึ่งมีผลการวิจัยเพื่อช่วยตอบคำถามบางข้อที่เรากล่าวไว้ข้างต้น อาทิ ทำไมคนยากจนตัดสินใจเลือกทำสิ่งนี้และเหตุใด

โครงการต่าง ๆ ของรัฐบาลที่เต็มไปด้วยเจตนาที่ดี จึงล้มเหลวเมื่อนำไปใช้ เราหวังว่าเราจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ประเทศเราเข้าใกล้ทางออกในแก้ปัญหา

เราเข้าใจดีว่าการอ่านหนังสือเพียงเล่มเดียวอาจไม่ใช่ทางออกสำหรับการแก้ปัญหาทั้งหมด ไม่มีวิธีการสูตรสำเร็จใดที่จะใช้ได้กับทุกประเทศ เราจึงไม่สามารถลอกเลียนแบบจากชาติอื่น ๆ ได้ หากการค้นพบในหนังสือเล่มนี้น่าจะช่วยให้เราเข้าใจว่าปัจจัยแวดล้อมใดที่ทำให้คนจนนั้นยากจน เราหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะไปถึงโต๊ะทำงานของผู้ที่ใส่ใจปัญหาของคนจนอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็น นักธุรกิจ ข้าราชการ นักการเมือง นักวิชาการ นักวิจัย และผู้กำหนดนโยบาย เพื่อที่เราจะได้มีส่วนร่วมในการสร้างสภาพแวดล้อมนั้นให้ดีขึ้น หากเราทุกคนสามารถช่วยกันปรับเปลี่ยนบางสิ่งบางอย่าง ความหวังที่จะลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอาจเกิดขึ้นอีกครั้ง

ปิยะศักดิ์ อุกฤษณ์กุล
กรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท เงินดีดล้อ จำกัด

คำนำผู้แปล

ความยากจนเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับมนุษย์มานานแสนนาน บั้นทอนชีวิตของผู้คนนับพันล้านคน และทำให้คนไม่บรรลุศักยภาพสูงสุดของตัวเอง นับแต่อดีต มีผู้พยายามเสนอแนวคิดที่จะขจัดความยากจนให้หมดไปจากโลกมาโดยตลอด แต่ก็ยังไม่มีวิธีไหนที่เชื่อได้ว่าจะขจัดความยากจนได้อย่างสิ้นเชิงและถาวร

หนังสือเล่มนี้คือพยายามหนึ่งที่จะหาคำตอบให้กับคำถามโลกแตกนี้ เสน่ห์ของหนังสือคือ ผู้เขียนไม่ได้พยายามที่จะให้คำตอบแบบกระสุนพิเศษ ยิ่งที่เดียว แก่ได้ทุกปัญหา ตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิง ในฐานะนักวิจัยภาคสนามที่พยายามทำความเข้าใจชีวิตคนยากจนให้ถ่องแท้ จนได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์เมื่อปี 2019 ผู้เขียนเชิญให้อ่านมาร่วมหาทางออกให้ปัญหานี้ร่วมกัน โดยสะสมองค์ความรู้ที่ละชั้นละตอน ผ่านเรื่องราวชีวิตของคนยากจน ผ่านข้อมูลเชิงประจักษ์ ผ่านวิธีการทดลองอันรัดกุม และผ่านการคิดวิเคราะห์อย่างแบบยล

ผู้อ่านในโลกพัฒนาแล้วอาจไม่คุ้นเคยกับเรื่องราวของคนยากจนมากนัก แต่สำหรับผู้อ่านชาวไทยแล้ว ผมเชื่อว่าเราต้องรู้จักใครอย่างน้อย 1 คนที่ชีวิตต้องพบพานกับความยากจนในมิติต่างๆ ตัวอย่างเช่น คนที่ไม่พาลูกไปฉีดวัคซีนให้ครบ เพราะไม่เชื่อว่าวัคซีนจะป้องกันโรคได้ และต้องเดินไปสถานีอนามัยไกลเกินเด็กเรียนเก่งที่ไม่มีโอกาสเรียนต่อ เพราะไม่ใช่ลูกคนที่พ่อแม่เลือกให้เรียน หรือถูกบอกว่าเรียนไปก็ไม่มีความได้ดี คนจนที่คนหากันว่าจัดการการเงินไม่เป็น แต่เป็นสมาชิกวงแชร์หลายวงเพื่อให้มีบ้านเป็นของตัวเองในสักวันจนผู้จัดการเฮดจ์ฟันด์ยังต้องทิ้ง หรือกระทั่งทำไม่เราจึงเห็นแม่ค้าขายของอย่างเดียวกันหลายๆ เจ้า แม้จะตั้งแผงห่างกันนิดเดียว ทำไม

ท่านผู้อ่านที่หวังจะพบคำตอบตายตัวเป็นสูตรสำเร็จ อาจต้องผิดหวัง เพราะคำตอบเช่นนั้นไม่มีในหนังสือเล่มนี้ แต่ถ้าเราเปิดใจค่อยคิดค่อยแยกแยะไปตามหลักฐานเรื่องราวที่ผู้เขียนเสนอแล้ว ผมเชื่อว่าผู้อ่านจะได้ทั้งสาระ แรงบันดาลใจ ความเพลิดเพลิน หรือกระทั่งความอึ้งอัมเมใจ ขณะที่แปลหนังสือเล่มนี้ นับครั้งไม่ถ้วนที่ผมรู้สึกว่าจะเข้าใจชีวิตของคนรอบตัวรวมทั้งของตัวเองมากขึ้นในมุมที่ไม่เคยนึกถึงมาก่อน เหมือนได้แว่นมองโลกอันใหม่ อย่างที่หนังสือดี ๆ ควรสร้างให้กับผู้อ่าน

หนังสือเล่มนี้ไม่ได้เขียนให้เฉพาะนักเศรษฐศาสตร์อ่าน แต่เป็นหนังสือของทุกคน สำหรับนักเรียนนักศึกษาที่สนใจเนื้อหาเศรษฐศาสตร์การพัฒนา

แบบอ่านไม่ยาก สำหรับนักวิจัยและผู้ดำเนินนโยบายที่อยากจะเห็นว่าการทดลองแบบสุ่มจะมีประโยชน์ต่อการดำเนินนโยบายได้อย่างไร และทำไมการดำเนินนโยบายแบบบนลงล่างจะลึกลับชีวิตคนจนจึงจำเป็น สำหรับผู้ที่สนใจทางการเมืองที่อยากจะรู้ว่าจะทำให้การเมืองที่ดีและนโยบายที่ดีเกิดขึ้นได้อย่างไร สำหรับผู้อ่านทั่วไปที่อยากเข้าใจชีวิตของเพื่อนร่วมชาติที่ชีวิตต้องเผชิญกับความลำบากและโอกาสที่หลุดลอยตามที่โชคชะตาหยิบยื่นให้ สุดท้ายคือคนยากจนเองที่เป็นแกนกลางของหนังสือเล่มนี้ ที่อยากเห็นใครอธิบายชีวิตของพวกเขาได้อย่างเที่ยงธรรม ไม่ดูถูกดูแคลน ไม่มีอคติ และทำอะไรเพื่อช่วยให้หลุดพ้นจากความยากจนได้จริง โดยยังเป็นเจ้าของชีวิตตนเอง

ผมเชื่ออย่างที่สุดว่า หนังสือเล่มนี้เป็นส่วนหนึ่งที่จะเสริมสร้างสังคมอุดมปัญญาที่คุณค่าแก่ความคิดที่หลากหลายและการถกเถียงกันอย่างสร้างสรรค์ เพื่อช่วยกันตอบคำถามสำคัญ ผมดีใจและภูมิใจอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสดำเนินการหนังสือเล่มนี้แก่ผู้อ่านชาวไทย

ผมขอขอบคุณคุณศุภณีย์ อาชวานันทกุล ที่ให้โอกาสนักแปลมือใหม่แปลหนังสือเล่มนี้ คุณพรกวิรินทร์ แสงสินชัย บรรณาธิการ มีส่วนสำคัญช่วยให้ภาษาราวรื่นอ่านง่ายขึ้น และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อันมาก คุณภัสสรณญา จิตต์สว่างดี ที่ช่วยประสานงานต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และเจ้าหน้าที่ของสำนักพิมพ์ SALT ทุกท่านที่ร่วมกันทำให้หนังสือเล่มนี้ออกมาสู่สายตาของผู้อ่าน

สิ่งหนึ่งที่หนังสือเล่มนี้บอกกับเราคือ คนจะหลุดพ้นจากความยากจนได้ ต้องรู้สึกว่ามีหวัง แม้เพียงน้อยนิดก็ตาม ปรัชญานี้ใช้ได้กับทุกคนรวมทั้งผู้แปลหนังสือเล่มนี้ด้วย ผมขอขอบคุณแม่ที่สอนให้เชื่อในการมีความหวังกับทุกเรื่อง พ่อที่สอนว่าจะรักษาความหวังท่ามกลางความยากลำบากได้อย่างไร หม่าม้าที่สอนว่าจะมีหวังได้ต้องมาคู่กับความอดทนและมีความมีวินัย พี่อาร์ทที่เป็นเพื่อนร่วมเดินทางสู่ความหวัง และเป็นกำลังใจสำคัญตลอดการแปลเล่มนี้ทุกขั้นตอน คุณตาหน้าเอ๋ ป้าเป๊าะ เอิร์น ออดี พี่เก้และครอบครัวทุกคนที่เป็นกำลังใจให้ ความดีอันใดที่ท่านผู้อ่านได้รับจากฉบับแปล ผมขอมอบเป็นกุศลแด่คุณยายและน้องผู้ล่วงลับที่สนับสนุนให้ผมตั้งคำถาม อ่าน และเขียนเสมอมา

ฉันทวิชญ์ ตัณฑสิทธิ์

กันยายน 2563

สารบัญ

บทนำ 13

1 คิดอีกที...อีกสักที 19

ภาค I: ชีวิตส่วนตัว

2 มีคนอดอยากเป็นพันล้านคนจริงหรือ 43

3 จะเสริมสร้างสุขภาพ (ระดับโลก) ได้ง่ายๆ หรือ 72

4 ที่หนึ่งของห้อง 109

5 ครอบครัวใหญ่ของปักษีตารีโน 148

ภาค II: สถาบัน

6 ผู้จัดการเฮดจ์ฟันด์เก่าเปล่า 185

7 ชายจากคาบูลและชั้นที่อินเดีย:

เศรษฐศาสตร์ที่ไม่กล้วยของการปล่อยกู้ให้คนจน 214

8 เก็บเล็กผสมน้อย 246

9 ผู้ประกอบการแบบไม่สมัครใจ 272

10 นโยบายและการเมือง 307

บทสรุปที่ไม่เหมารวม 344

กิตติกรรมประกาศ 352

หมายเหตุ 354

เกี่ยวกับผู้เขียน 376

เกี่ยวกับผู้แปล 378

รู้จักกับ SALT 380

แต่แม่ของเรา
นัรมล เบเนอวีจี้ และ
วีโอแลน ดูโพล

บทนำ

เอสแตร์อายุได้ 6 ขวบตอนเธออ่านหนังสือการ์ตูนเกี่ยวกับแม่ชีเทเรซา หนังสือเล่าถึงเมืองเมืองหนึ่งชื่อกัลกัตตา เมืองนี้แออัดมากขนาดที่ว่าคนแต่ละคนมีพื้นที่อยู่อาศัยได้เพียงประมาณคนละ 1 ตารางเมตรเท่านั้น เธอจินตนาการภาพเมืองตารางหมากรุกขนาดใหญ่ แบ่งเป็นช่องขนาดช่องละ 1 เมตร X 1 เมตร 1 ช่องอัดเบียดมนุษย์เข้าไปอยู่ได้ 1 คน เอสแตร์ถามตัวเองว่ามีอะไรที่เธอพอจะทำได้บ้างกับสถานการณ์นี้

กว่าเอสแตร์จะมีโอกาสได้ไปเยือนกัลกัตตาเป็นครั้งแรก เธอก็อายุ 24 ปีและเป็นนักศึกษาปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยเอ็มไอทีแล้ว ขณะมองตัวเมืองจากระถกแก้วที่ เอสแตร์ต้องรู้สึกผิดหวังเล็กน้อย เพราะกัลกัตตามีที่ว่างมากมาย ทั้งต้นไม้ หย่อมหญ้า และทางเดินปราศจากผู้คน ความแออัดขัดสนที่หนังสือการ์ตูนเล่มนั้นฉายภาพไว้ชัดเจนอยู่ที่ไหนคนในเมืองหายไปไหนกันหมด

เมื่ออายุ 6 ขวบ อภิชาติก็รู้แล้วว่าคนจนอาศัยอยู่ที่ไหน พวกนั้นอาศัยอยู่ในบ้านเล็กๆ ที่แทบจะพังมีพังแหล่หลังบ้านของเขาเองในเมือง

กัลกัตตา ดูเหมือนว่าลูกหลานคนจนมีเวลาเล่นเหลือเฟือเพื่ออยู่ตลอด และเอาชนะอิทธิพลได้ในกีฬาทุกประเภท เวลาเล่นลูกแก้วกัน ลูกแก้วก็มักตกไปอยู่ในทางเกวียนๆ ของเด็กเหล่านี้เสมอ อิทธิพลรู้สึกอิจฉา

แรงกระตุ้นที่จะลดทอนชีวิตคนจนลงเป็นเพียงชุดความคิดตื้นเขินจำเจมีมานานพอๆ กับที่เรารู้จักคำว่ายากจน ในทฤษฎีทางสังคมหรือวรรณกรรมต่างๆ คนจนจะปรากฏภาพว่าขี้เกียจหรือไม่ก็กล้าได้กล้าเสีย มีคุณธรรมหรือไม่ก็ขี้ขโมย โกรธชังหรือไม่ก็ยอมจำนน ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับตัวเอง ไม่แปลกที่นโยบายต่างๆ ซึ่งสอดรับกับมุมมองเหล่านี้ถูกจำกัดอยู่ในสูตรง่าย ๆ เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็ “ตลาดเสรีเพื่อคนจน” “ทำให้สิทธิมนุษยชนแบ่งบาน” “จัดการกับความขัดแย้งก่อน” “เพิ่มเงินคนที่จนที่สุด” “ความช่วยเหลือจากต่างชาติมาการพัฒนา” แนวคิดทั้งหมดนี้ต่างมีความจริงที่สำคัญอยู่ แต่กลับแทบไม่มีพื้นที่เพียงพอสำหรับคนจนชายหญิงปดุงชน ผู้มีความหวังและความกังวล มีข้อจำกัดและความคาดหวัง รวมถึงมีความเชื่อและความสับสน ถ้าคนจนจะได้รับการกล่าวถึง พวกเขา也只ปรากฏภาพราวกับเป็นตัวละครในนิยาย ผู้มาพร้อมเรื่องราวน่าประทับใจหรือไม่ก็เหตุการณ์ชวนหดหู ให้เราได้ชื่นชมหรือไม่ก็สมเพช แต่ไม่ใช่เป็นแหล่งของความรู้ ไม่ใช่ในฐานะบุคคลที่ใครจะสนใจว่าคิดหรืออยากทำอะไร

บ่อยครั้งที่เศรษฐศาสตร์ของความยากจนถูกเข้าใจผิดว่าเป็นเศรษฐศาสตร์ของคนยากไร้ เพราะคนยากไร้แทบไม่มีสมบัติอะไร เราจึงอาจคิดไปว่าการมีอยู่ทางเศรษฐกิจของคนเหล่านี้ไม่มีอะไรน่าศึกษา โชคร้ายที่ความเข้าใจผิดดังกล่าวลดทอนอำนาจในการต่อสู้กับความยากจนระดับโลกอย่างมาก การมองปัญหาแบบง่ายๆ นำมาซึ่งทางออกแบบง่ายๆ แวดวงนโยบายลดความยากจนเลื่อนกลาดไปด้วยกองขยะทางความคิด ชนิดหวังสร้างปาฏิหาริย์ทันใจแต่เอาเข้าจริงกลับไม่ค่อยเห็นผล หากอยากให้ตีบหน้า เราต้องละทิ้งความคิดที่ลดทอนคนจนลงเป็นเพียงตัวการ์ตูน

และใช้เวลาทำความเข้าใจวิถีชีวิตของพวกเขาจริงๆ ชีวิตที่แสนจะซับซ้อน และลุ่มลึก ตลอด 15 ปีที่ผ่านมา เราพยายามทำความเข้าใจโจทย์นี้

ผู้เขียนทั้ง 2 คนเป็นนักวิชาการ และเช่นเดียวกับนักวิชาการส่วนใหญ่ เราสร้างทฤษฎีและวิเคราะห์ข้อมูล แต่ลักษณะงานที่ท้าทายทำให้เราต้องใช้เวลาเป็นเดือนๆ กินเวลายาวนานหลายปี อยู่ในภาคสนามกับองค์กรพัฒนาเอกชน (เอ็นจีโอ) นักเคลื่อนไหว ช่างราชการ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข รวมทั้งผู้ให้สินเชื่อย่อยๆ นั้นนำเราไปสู่ตรอกซอกซอยและหมู่บ้านที่คนจนอาศัยอยู่เพื่อสัมภาษณ์และเก็บข้อมูล หนังสือเล่มนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากไม่ได้รับน้ำใจจากผู้ที่เราพบเจอในสถานที่เหล่านั้น เราได้รับการต้อนรับอย่างแขกผู้มาเยือน แม้ว่าบ่อยครั้งจะเดินเข้าไปโดยไม่ได้ออกกล่าวล่วงหน้า ผู้คนตอบคำถามของเราด้วยความอดทนแม้จะไม่เข้าใจคำถามสักเท่าไร พวกเขาถ่ายทอดเรื่องราวหลายอย่างให้เราฟัง¹

เมื่อกลับมาถึงสำนักงาน มาเรียบเรียงและวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านี้ เราก็ต้องตื่นต้นและงมในในเวลาเดียวกัน สิ่งที่เราได้ยินได้เห็นนั้นยากที่จะอธิบายด้วยทฤษฎีอย่างง่ายที่นักเศรษฐศาสตร์ด้านการพัฒนาและผู้ดำเนินนโยบาย (ส่วนมากเป็นชาวตะวันตกหรือได้รับการศึกษาจากโลกตะวันตก) มักจะใช้ทำความเข้าใจชีวิตคนจน บ่อยครั้งน้ำหนักของหลักฐานบังคับให้เราต้องกลับมาทบทวนหรือแม้กระทั่งละทิ้งทฤษฎีที่เคยเชื่อ แต่เราพยายามไม่ทำเช่นนั้นก่อนจะเข้าใจองแท้ว่าเหตุใดทฤษฎีจึงไม่เป็นจริงและเราจะประยุกต์มันอย่างไรเพื่อให้อธิบายโลกได้ดีขึ้น หนังสือเล่มนี้คือผลพวงของการปรับเปลี่ยนดังกล่าว มันคือตัวแทนความพยายามของเราในการร้อยเรียงเรื่องราวที่สอดคล้องกับความจริงว่าคนจนใช้ชีวิตกันอย่างไร

เรามุ่งความสนใจไปยังคนที่ยากจนที่สุดในโลก เส้นความยากจนเฉลี่ยใน 50 ประเทศที่คนจนส่วนใหญ่อาศัยอยู่อยู่ที่ 16 รูปีอินเดียต่อคนต่อวัน² ผู้คนที่ใช้ชีวิตด้วยเงินน้อยกว่าเกณฑ์ดังกล่าวคือคนที่รัฐบาล

ประเทศนั้นๆ จัดว่ายากจน ที่อัตราแลกเปลี่ยนปัจจุบัน 16 รูปีมีค่าเท่ากับ 36 เซนต์สหรัฐฯ (ประมาณ 11 บาท) แต่เนื่องจากราคาข้าวของในประเทศกำลังพัฒนาโดยมากจะต่ำกว่า หากคนจนซื้อของด้วยราคาอเมริกา พวกเขาจะต้องใช้เงินมากกว่านั้น คือที่ 99 เซนต์ ดังนั้นหากจะนึกภาพคนจน คุณต้องนึกถึงการอาศัยอยู่ในไมแอมีหรือมอเดสโตด้วยเงิน 99 เซนต์ต่อวัน (ประมาณ 30 บาท) สำหรับจับจ่ายข้าวของประจำวันเกือบทั้งหมด (ยกเว้นค่าเช่าบ้าน) มันไม่ง่ายเลย ตัวอย่างในอินเดีย เงินจำนวนเทียบเท่ากันนี้อาจซื้อกล้วยใบเล็กๆ ได้ 15 ใบ หรือข้าวคุณภาพต่ำได้ 1 กิโลกรัมกว่าๆ คุณจะอยู่แบบนี้ได้ไหม ถึงกระนั้นในปี 2005 ทั่วโลกมีคนกว่า 865 ล้านคน (หรือ 13 เปอร์เซ็นต์ของประชากรโลก) ที่ต้องอยู่

สิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งคือ คนที่จนขนาดนั้นก็เหมือนเราๆ ท่านๆ เกือบทุกด้าน เราต่างมีความปรารถนาและจุดอ่อนอย่างเดียวกัน คนจนไม่ได้มีเหตุผลน้อยไปกว่าคนอื่น ๆ เลย อาจจะมีมากกว่าเสียด้วยซ้ำ เพราะว่าพวกเขาไม่มีเงินน้อยนิด จึงต้องใช้เวลาคิดถึงทางเลือกต่างๆ ให้ถี่ถ้วน พวกเขาต้องเป็นนักเศรษฐศาสตร์ผู้คิดอะไรซับซ้อนจึงจะมีชีวิตอยู่รอดได้ ถึงอย่างนั้นชีวิตของคนจนกับคนที่เหลือก็ต่างกันราวฟ้ากับเหว สาเหตุส่วนมากมาจากแง่มุมในชีวิตที่เรามักมองข้ามและไม่ค่อยคิดถึงมันจริงๆ

การใช้ชีวิตอยู่ด้วยเงิน 99 เซนต์ต่อวันหมายความว่า คุณจะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้จำกัด หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และหนังสือต่างก็ต้องใช้เงินซื้อหามา เพราะฉะนั้นคนจนจึงไม่รับรู้ข้อเท็จจริงบางอย่างที่โลกรับรู้กันโดยทั่วไป เช่น วัคซีนจะช่วยป้องกันไม่ให้เด็กติดโรคหัดได้ มันหมายถึงการใช้ชีวิตอยู่ในโลกที่สถาบันต่างๆ ไม่ได้ถูกสร้างมาเพื่อคนแบบคุณ คนจนส่วนมากไม่มีเงินเดือนประจำ ดังนั้นเงินออมหลังเกษียณซึ่งหักจากเงินเดือนอัตโนมัติจึงไม่ต้องพูดถึง มันหมายถึงการตัดสินใจผ่านเอกสารที่มาพร้อมหมายเหตุตัวเล็กจิ๋วมากมายทั้งที่คุณอ่านตัวหนังสือ

ใหญ่ๆ ยังไม่คล่อง คนที่อ่านหนังสือไม่ออกจะตัดสินใจซื้อประกันสุขภาพ ซึ่งไม่ครอบคลุมโรคที่เรียกชื่อไม่ถูกได้อย่างไร มันหมายถึงการไปเลือกตั้ง ทั้งที่คุณเคยประสบแต่คำสัญญาว่างเปล่าจากระบบการเมือง มันหมายถึง การไม่มีที่จะเก็บเงินได้อย่างปลอดภัย เพราะไม่คุ้มค่าที่ผู้จัดการธนาคาร จะต้องช่วยเหลือดูแลเงินออมจำนวนน้อยนิดของคุณ และอย่างอื่นอีก มากมาย

สิ่งเหล่านี้หมายความว่า การที่คนจนจะดึงศักยภาพของตัวเอง ออกมาหรือรักษานาคตของครอบครัวได้จะต้องใช้ทักษะ พลังใจ และความมุ่งมั่นมากกว่าคนทั่วไปหลายเท่า ในทางกลับกัน ค่าใช้จ่าย อุปสรรค และข้อผิดพลาดเล็กๆ น้อยๆ ที่คนส่วนใหญ่ไม่เคยคิดถึงกลับ เป็นเงาตะมึนหมิ่นมาในชีวิตของคนจน

ไม่ง่ายเลยที่คนเราจะหนีพ้นจากความยากจน แต่การมีหวังและความช่วยเหลือแบบเจาะจงเพียงเล็กน้อย (เช่น ให้ข้อมูลบางอย่าง หรือ สร้างแรงจูงใจนิดหน่อย) บางครั้งอาจส่งผลกระทบต่อสำคัญอย่างเหลือเชื่อ ในทางกลับกัน ความคาดหวังผิดๆ การไร้ซึ่งศรัทธายามจำเป็น และอุปสรรคที่ดูเหมือนจะเล็กน้อยอาจนำมาซึ่งหายนะได้ แรงผลักดันในทิศทางที่ถูกต้องสามารถสร้างความแตกต่างครั้งใหญ่ แต่โดยมากแล้วยากที่เราจะรู้ว่าทิศทางที่ถูกต้องคืออะไร สิ่งที่ฟังตระหนกที่สุดคือปัญหาทุกอย่างไม่อาจแก้ไขได้ด้วยทางออกแบบเดียวกัน

เศรษฐศาสตร์ความจน คือหนังสือเกี่ยวกับองค์ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์มหาศาสตร์ที่เกิดจากความเข้าใจชีวิตทางเศรษฐกิจของคนจน มันคือหนังสือเกี่ยวกับทฤษฎีแบบต่างๆ ที่จะช่วยให้เราเข้าใจว่าคนจนสามารถทำอะไรได้บ้าง มีจุดไหนที่คนจนต้องการแรงกระตุ้นและต้องการ ด้วยเหตุผลใด แต่ละบทจะอธิบายการค้นหาว่าอุปสรรคของคนจนอยู่ที่ตรงไหนและเราจะก้าวข้ามมันไปได้ได้อย่างไร ผู้เขียนเริ่มด้วยการอธิบายวิถีชีวิตขั้นพื้นฐานของครอบครัวคนจน พวกเขาซื้ออะไร จัดการเรื่อง

การศึกษาของลูก เรื่องสุขภาพของตัวเอง ของลูกๆ และของพ่อแม่อย่างไร ตัดสินใจมีลูกกันกี่คน และอื่นๆ หลังจากนั้นจะอธิบายว่ากลไกตลาดและสถาบันมีผลต่อคนจนอย่างไร คนจนกู้ยืมเงิน ออมเงิน และประกัน ความเสี่ยงที่เผชิญอยู่ได้หรือไม่ รัฐบาลทำอะไรและละเลยที่จะทำอะไร ให้พวกเขาบ้าง คำถามสำคัญที่ปรากฏตลอดเล่มคือ มีวิธีใดบ้างที่คนจน จะยกระดับชีวิตตัวเองได้ และมีสิ่งใดที่ขัดขวางการกระทำเหล่านั้น การเปลี่ยนแปลงชีวิตทำได้ยากในช่วงเริ่มต้น หรือว่าเริ่มนั้นง่ายแต่ยากที่จะ ทำได้ตลอดรอดฝั่งกันแน่ อะไรทำให้เกิดอุปสรรค ผู้คนรับรู้ประโยชน์ที่จะ เกิดขึ้นหรือไม่ ถ้าไม่ อะไรเป็นตัวขัดขวางทำให้ไม่รับรู้

สุดท้ายแล้ว เศรษฐศาสตร์ความจนคือการตอบว่าชีวิตและทางเลือก ของคนจนบอกอะไรแก่เราในการต่อสู้กับความยากจนระดับโลก ตัวอย่าง เช่น มันช่วยให้เราเข้าใจว่าเหตุใดระบบการเงินรายย่อย (microfinance) จึงมีประโยชน์แม้จะไม่ได้เป็นปาฏิหาริย์อย่างที่บางคนคาดหวังไว้ เหตุใด คนจนจึงได้รับบริการสาธารณสุขที่ก่อผลร้ายมากกว่าผลดี เหตุใดลูกหลาน คนจนจึงไปเรียนหนังสือปีแล้วปีเล่าแต่ไม่ได้ความรู้อะไรเลย หรือเหตุใด คนจนจึงไม่ต้องการประกันสุขภาพ หนังสือยังเผยให้เห็นว่าเหตุใดทางออก ที่เคยเชื่อกันว่าจะแก้ไขปัญหาก็ได้ทุกอย่างในวันวานจึงกลายเป็นเพียง แนวคิดที่ไม่มีใครเชื่ออีกต่อไป หนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นว่าความหวังอยู่ตรงไหน เช่น เหตุใดการอุดหนุนเล็กๆ น้อยๆ จากรัฐจึงอาจให้ผลมากกว่าแค่เล็กๆ น้อยๆ จะพัฒนาตลาดการประกันภัยได้อย่างไร เหตุใดจึงควรลดความ ยุ่งยากซับซ้อนของระบบการศึกษา และเหตุใดงานที่ดีจึงมีความสำคัญ ต่อการเจริญก้าวหน้าเหนืออื่นใด หนังสือเล่มนี้ย้ำกับเราว่าความหวังคือ สิ่งสำคัญและความรู้คือสิ่งที่จะขาดเสียไม่ได้ รวมทั้งเหตุใดเราจึงต้อง พยายามต่อไปเรื่อยๆ ท่ามกลางอุปสรรคที่ดูท่วมท้น ความสำเร็จมักอยู่ ไม่ไกลเท่าที่เราคิดไว้ในตอนแรก

คิดอีกที...อีกสักที

ทุกๆ ปี เด็ก 9 ล้านคนเสียชีวิตก่อนอายุครบ 5 ขวบ¹ ผู้หญิงในแอฟริกาใต้ทะเลทรายสะฮารามีโอกาสหนึ่งในสามสิบที่จะเสียชีวิตขณะคลอดบุตร ขณะที่ในประเทศพัฒนาแล้ว ความเสี่ยงอยู่ที่หนึ่งในห้าพันหรือร้อยละ 0.02 อย่างน้อยใน 25 ประเทศ ซึ่งส่วนมากตั้งอยู่ในทวีปแอฟริกาใต้ทะเลทรายสะฮารา ประชากรมีอายุขัยเฉลี่ยไม่เกิน 55 ปี ในประเทศอินเดีย เด็กนักเรียนกว่า 50 ล้านคนอ่านข้อความง่ายๆ ไม่ได้²

ข้อความแบบข้างบนอาจทำให้คุณนึกอยากวางหนังสือเล่มนี้ลง และถ้าจะให้ดีก็ลืมปัญหาความยากจนของโลกไปเสียเลย เพราะมันช่างดูใหญ่โตและซับซ้อนเหลือเกิน หนังสือเล่มนี้พยายามจะบอกคุณว่าความจริงไม่ได้เป็นอย่างนั้น

เมื่อไม่นานมานี้ การทดลองของมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนียแสดงให้เห็นว่าเรารู้สึกจำนนต่อปัญหาความยากจนได้ง่ายมาก³ นักวิจัยจ้างนักศึกษาด้วยเงิน 5 ดอลลาร์ให้ตอบแบบสอบถามสั้นๆ หลังจากนั้นนักวิจัยให้นักศึกษาดูแผ่นพับและขอให้บริจาคเงินแก่องค์การช่วยเหลือ

เด็ก (Save the Children) ซึ่งเป็นองค์กรการกุศลชั้นนำแห่งหนึ่งของโลก แผ่นพับมี 2 แบบด้วยกัน นักศึกษาบางคน (จากการสุ่ม) ได้อ่านแผ่นพับที่มีข้อความว่า

ปัญหาการขาดแคลนอาหารในมาลาวีกำลังส่งผลกระทบต่อเด็กกว่า 3 ล้านคน ในแซมเบีย ปัญหาฝนแล้งขั้นรุนแรงทำให้ผลผลิตข้าวโพดลดลง 42 เปอร์เซ็นต์จากปี 2000 ดังนั้น ประเมินการว่าชาวแซมเบียกว่า 3 ล้านคนจะต้องเผชิญกับความอดอยาก ชาวแองโกลากว่า 4 ล้านคนหรือคิดเป็นหนึ่งในสามของประชากรทั้งหมดต้องพลัดถิ่นฐานผู้คนกว่า 11 ล้านคนในเอธิโอเปียกำลังต้องการความช่วยเหลือทางอาหารอย่างเร่งด่วน

นักศึกษาอีกกลุ่มได้อ่านแผ่นพับที่มีภาพเด็กหญิงคนหนึ่งพร้อมข้อความประกอบว่า

โรเกียคือเด็กหญิงอายุ 7 ขวบจากประเทศมาลีในแอฟริกา เธออยากจนมากและเสี่ยงที่จะต้องหิวโหยหรือกระทั่งอดอยาก ชีวิตของโรเกียจะเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้นด้วยเงินช่วยเหลือของคุณ ด้วยการสนับสนุนของคุณและผู้ใจบุญคนอื่นๆ องค์กรช่วยเหลือเด็กจะทำงานร่วมกับครอบครัวของโรเกียและสมาชิกในชุมชนเพื่อช่วยให้ อาหาร การสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน และสุศึกษาแก่โรเกีย

แผ่นพับแบบแรกได้เงินบริจาคเฉลี่ย 1.16 ดอลลาร์ต่อนักศึกษา 1 คน แผ่นพับแบบที่สอง ซึ่งแสดงความยากลำบากของผู้คนนับล้านผ่าน

ตัวแทนเพียงคนเดียว ได้เงินบริจาค 2.83 ดอลลาร์ ดูเหมือนนักศึกษาเต็มใจจะรับผิดชอบช่วยเหลือโรเกียในระดับหนึ่ง แต่เมื่อเผชิญปัญหาระดับโลก พวกเขากลับรู้สึกจนใจ

นักศึกษาอีกกลุ่มหนึ่ง (ซึ่งสุ่มเลือกมาเช่นกัน) ได้อ่านแผ่นพับหลังรับคำเตือนว่าคนเรามีแนวโน้มจะบริจาคเงินให้เหยื่อที่ระบุตัวตนได้มากกว่าเมื่อได้รับข้อมูลกว้างๆ นักศึกษาที่อ่านแผ่นพับแบบแรก เกี่ยวกับแซมเบีย แองโกลา และมาลี ให้เงินบริจาคจำนวน 1.26 ดอลลาร์ ซึ่งพอกๆ กับกลุ่มที่อ่านแผ่นพับโดยไม่ได้รับคำเตือน ส่วนนักศึกษาที่ได้อ่านแผ่นพับแบบที่สอง เกี่ยวกับโรเกีย เมื่อได้คำเตือนกลับให้เงินบริจาคเพียง 1.36 ดอลลาร์ ซึ่งน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของเงินที่เพื่อนมอบให้โดยไม่ได้รับคำเตือน การกระตุ้นให้นักศึกษาคิดให้ดีอีกครั้งก่อนบริจาคทำให้พวกเขาช่วยเหลือโรเกียน้อยลง แต่ไม่ได้ทำให้อยากช่วยเหลือคนในมาลีเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด

การตอบสนองของนักศึกษานับว่าไม่ผิดแปลกจากความรู้สึกของคนส่วนใหญ่เมื่อเผชิญปัญหาอย่างความยากจน สัตยชาติญาณแรกบอกให้เราเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยเฉพาะเมื่อได้รับรู้ว่าเด็กผู้หญิงอายุ 7 ขวบ กำลังตกอยู่ในสถานการณ์ลำบาก อย่างไรก็ตาม เช่นเดียวกับนักศึกษามหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย เมื่อมาคิดทบทวนดูแล้วเรารู้สึกว่าอันที่จริงมันไม่มีประโยชน์ เงินบริจาคของเราอาจเป็นเพียงน้ำหยดเดียวในถัง แถมถึงก้นถังจะมีรอยรั่วอยู่ หนังสือเล่มนี้ขอชวนให้คุณคิดให้ดีอีกที *อีกสักที* เพื่อปลดปล่อยเราจากความรู้สึกยอมจำนนต่อการสู้รบกับความยากจน และให้เราเริ่มคิดถึงความท้าทายนี้แตกย่อยเป็นปัญหารูปธรรมหลายๆ ข้อ ปัญหาที่เมื่อสามารถระบุและทำความเข้าใจมันแล้ว เราก็จะแก้ไขได้ที่ละปัญหาไป

แยกหน่วยที่การตกเตียงเกี่ยวกับความยากจนมักไม่ได้ดำเนินไปแบบนี้ แทนที่จะอภิปรายกันเพื่อหาวิธีอันมีประสิทธิภาพสำหรับต่อสู้กับอหิวาตกโรคหรือไข้เลือดออก เหล่าผู้เชี่ยวชาญที่ทรงอิทธิพลกลับจมอยู่

กับ “คำถามสำคัญ” เช่น อะไรคือต้นตอแรกสุดของความยากจน เราควรมีศรัทธาต่อตลาดเสรีมากน้อยแค่ไหน ประชาธิปไตยดีต่อคนจนหรือไม่ เงินช่วยเหลือจากต่างประเทศมีบทบาททำอะไรได้บ้างหรือเปล่า และอื่นๆ

เจฟฟรีย์ แซกส์ ที่ปรึกษาขององค์การสหประชาชาติและผู้อำนวยการสถาบันโลกศึกษา (The Earth Institute) แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบียในนิวยอร์กซิตี คือหนึ่งในผู้เชี่ยวชาญแบบที่ว่า เขาเสนอคำตอบหนึ่งเดียวสำหรับทุกคำถามข้างต้น นั่นคือ ประเทศที่ยากจนยากจนเพราะมีภูมิอากาศร้อน แห้งแล้ง มาลาเรียระบาดหนัก และโดยมากไม่มีทางออกทะเล คุณลักษณะทั้งหมดทำให้ประเทศล้มตาอำปากได้ยากหากไม่มีเงินลงทุนตั้งต้นก้อนใหญ่สำหรับช่วยต่อกรกับปัญหา แต่ด้วยฐานะที่ยากจน ประเทศจึงไม่มีเงินลงทุนได้ ต้องติดอยู่ในสิ่งที่นักเศรษฐศาสตร์เรียกว่า “กับดักความยากจน” ตราบใดที่เรายังไม่แก้ปัญหาเหล่านี้ ไม่ว่าจะเปิดตลาดเสรีหรือประชาธิปไตยก็ช่วยอะไรได้ไม่มากนัก ดังนั้นเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศจึงเป็นกุญแจสำคัญ มันจะเป็นตัวเริ่มวงจรลดความยากจนโดยช่วยให้ประเทศลงทุนในสาขาหลักๆ ดังกล่าว และทำให้เศรษฐกิจมีสมรรถภาพการผลิตมากขึ้น ระดับรายได้ที่เพิ่มขึ้นจะช่วยกระตุ้นการลงทุนอีกทอด เกิดเป็นวงจรที่ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจไปเรื่อยๆ ในหนังสือขายดีประจำปี 2005 ของแซกส์ที่ชื่อ *The End of Poverty*⁴ เขาเสนอว่าถ้าประเทศร่ำรวยสัญญาว่าจะให้เงินช่วยเหลือปีละ 195,000 ล้านดอลลาร์ตั้งแต่ปี 2005 ถึงปี 2025 ความยากจนจะถูกขจัดให้หมดลงได้ในช่วงเวลานี้

แต่ผู้เชี่ยวชาญที่ทรงอิทธิพลไม่แพ้กันอีกหลายคนก็เชื่อว่าคำตอบของแซกส์นั้นผิดถนัด วิลเลียม อีสเตอร์ลี ซึ่งตอบโต้แซกส์อยู่ที่มหาวิทยาลัยนิวยอร์ก อีกฟากของเกาะแมนแฮตตัน ได้กลายเป็นผู้ต่อต้านแนวคิดเรื่องเงินช่วยเหลือคนสำคัญที่สุดคนหนึ่ง หลังเขาเขียนหนังสือ 2 เล่มชื่อว่า *The Elusive Quest for Growth* และ *The White Man's*

*Burden*⁵ ดัมบีชา โมโย นักเศรษฐศาสตร์ผู้เคยทำงานที่โกลด์แมนแซกส์ และธนาคารโลก สนับสนุนแนวคิดของอีสเตอร์ลีผ่านหนังสือที่เผยแพร่เมื่อไม่นานมานี้ชื่อ *The Dead Aid*⁶ ทั้งสองอภิปรายว่าเงินช่วยเหลือให้ผลเสียมากกว่าผลดี มันขัดขวางไม่ให้ผู้คนแสวงหาทางออกด้วยตนเอง อีกทั้งยังสนับสนุนการคอร์รัปชันและทำให้สถาบันท้องถิ่นอ่อนแอลง รวมถึงก่อให้เกิดวงจรการลอบบีไม่สิ้นสุดในหน่วยงานที่ให้เงินช่วยเหลือ ทางออกที่ดีที่สุดสำหรับประเทศยากจนควรตั้งอยู่บนแนวคิดเรียบง่ายข้อหนึ่ง นั่นคือ หากมีตลาดเสรีและแรงจูงใจที่เหมาะสม ผู้คนก็จะหาทางแก้ไขปัญหาได้เอง ไม่จำเป็นต้องได้รับเงินช่วยเหลือจากต่างชาติหรือจากรัฐบาลตัวเอง หากมองในมุมนี้ จะเห็นว่าผู้ที่กังขากับการให้เงินช่วยเหลือค่อนข้างมีความหวังกับกลไกการทำงานของโลก อีสเตอร์ลีเชื่อว่ากับดักความยากจนไม่มีอยู่จริง

เราจะไม่เชื่อฟังไหนดี ฟังที่เชื่อว่าเงินช่วยเหลือจะแก้ปัญหาได้ หรือฟังที่เชื่อว่ามันมีแต่จะทำให้แย่ลง การถกเถียงเรื่องนี้ไม่อาจทำได้ในเชิงนามธรรมเพียงอย่างเดียว เราต้องการหลักฐาน แต่แค่หน่วย ข้อมูลประเภทที่ตอบคำถามสำคัญได้ไม่อาจสร้างความเชื่อมั่นได้มากนัก เรื่องราวที่ฟังดูน่าเชื่อถือมีมาเสนอให้เราไม่ขาด ไม่ว่าจะเชื่อแบบใดก็จะมีกรณีศึกษาอย่างน้อย 1 เรื่องมาสนับสนุนความเชื่อนั้น ยกตัวอย่างเช่น รวันดา ได้รับเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศจำนวนมากเป็นเวลาหลายปีหลังเหตุการณ์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และทำให้ประเทศเจริญขึ้น เมื่อเศรษฐกิจเติบโตได้ดี ประธานาธิบดีพอล คาการูเม ก็เริ่มไม่ต้องรับเงินช่วยเหลือ เราควรยก รวันดาเป็นตัวอย่างของประโยชน์จากเงินช่วยเหลือ (ตามที่แซกส์เสนอ) หรือเป็นตัวอย่างของการพึ่งพาตัวเอง (ตามที่โมโยเสนอ) หรือทั้ง 2 อย่าง

เนื่องจากกรณีศึกษาเดี่ยวๆ อย่าง รวันดา ไม่อาจใช้เป็นตัวตัดสินได้ นักวิจัยส่วนใหญ่จึงพยายามตอบคำถามเชิงปรัชญาข้อสำคัญโดยใช้วิธีเปรียบเทียบหลายๆ ประเทศแทน ตัวอย่างเช่น ข้อมูลจาก 200 ประเทศทั่วโลกแสดงว่า ประเทศที่ได้รับเงินช่วยเหลือมากกว่าไม่ได้เติบโตเร็วกว่า

ประเทศอื่นๆ หลักฐานนี้มักได้รับการตีความว่าเงินช่วยเหลือไม่ได้ผล ทั้งที่ความจริงมันอาจหมายความว่าในทางตรงกันข้ามได้ด้วย บางทีเงินช่วยเหลืออาจช่วยป้องกันหายนะครั้งสำคัญของประเทศ หรือสถานการณ์ อาจเลวร้ายกว่านี้มากหากไม่มีเงินช่วยเหลือเลย ไม่มีใครรู้ได้ เราต่าง ก็ต้องคาดเดากันอย่างมโหฬารเท่านั้น

แต่ถ้าไม่มีหลักฐานที่สนับสนุนหรือต่อต้านเงินช่วยเหลืออย่างเด็ดขาด แล้วเราควรจะต้องทำอะไร หรือว่าจะเลิกช่วยคนจนไปเลย โชคดีที่เรา ไม่ต้องรู้สึกสิ้นหวังถึงขนาดนั้น จริงๆ แล้วคำตอบนั้นมียู่ จะว่าไปหนังสือ เล่มนี้ก็คือคำตอบขนาดยาว เพียงแต่มันไม่ใช่คำตอบประเภทที่จะตอบได้ ทุกคำถามแบบที่แซกส์และอีสเตอร์ลีชีชื่นชอบ หนังสือเล่มนี้จะไม่บอกคุณ ว่าเงินช่วยเหลือดีหรือแย่ แต่จะบอกว่าเงินช่วยเหลือครั้งไหนที่ให้ประโยชน์ บ้าง ผู้เขียนไม่สามารถให้ความเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพของประชาธิปไตย แต่เราบอกได้ว่าประชาธิปไตยจะมีประโยชน์มากขึ้นหรือไม่ในชนบท อินโดนีเซียถ้าเปลี่ยนวิธีบริหารจัดการในระดับชุมชน เป็นต้น

ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม ยังไม่ชัดเจนว่าการตอบคำถามสำคัญเหล่านี้ บางข้อ เช่น เงินช่วยเหลือจากต่างประเทศได้ผลไหม มีความจำเป็น เท่ากับที่เราถูกชักจูงให้เชื่อหรือเปล่า เงินช่วยเหลือเป็นเรื่องใหญ่มาก สำหรับคนในลอนดอน ปารีส หรือวอชิงตัน ดี.ซี. ผู้กระตือรือร้นอยากช่วยเหลือคนจน (รวมทั้งคนที่ไม่ค่อยเต็มใจอยากจ่ายเงินช่วยเหลือด้วย) แต่ ในความเป็นจริง เงินช่วยเหลือจากต่างประเทศคิดเป็นส่วนน้อยนิดของ จำนวนเงินทั้งหมดที่ใช้จ่ายเพื่อคนจนในแต่ละปี โครงการส่วนมากที่เจาะจง ช่วยเหลือคนจนในโลกใช้เงินทุนของรัฐบาลประเทศนั้นๆ ยกตัวอย่างเช่น อินเดียนเดียจะไม่ได้รับเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศเลย ช่วงปี 2004 ถึง 2005 อินเดียนเดียใช้เงินกว่าครึ่งล้านล้านรูปี (หรือ 31,000 ล้านดอลลาร์เมื่อ

ปรับอำนาจการซื้อให้เท่ากัน) เจาะกับโครงการจัดการศึกษาระดับประถมให้คนจน แม้กระทั่งในแอฟริกา ซึ่งเงินช่วยเหลือมีบทบาทสูงกว่ามาก เงินนี้ก็คิดเป็นแค่ 5.7 เปอร์เซ็นต์ของงบรัฐบาลในปี 2003 (หรือ 12 เปอร์เซ็นต์ถ้าไม่รวมไนจีเรียและแอฟริกาใต้ 2 ประเทศใหญ่ที่ได้รับเงินช่วยเหลือน้อยมาก)⁸

ที่สำคัญไปกว่านั้น การถกเถียงไม่จบไม่สิ้นเรื่องประโยชน์และโทษของเงินช่วยเหลือทำให้ประเด็นสำคัญจริงๆ ไม่ได้รับความสนใจ กล่าวคือเงินจะมาจากไหนไม่สำคัญเท่ากับว่ามันจะไปที่ไหน ความสำคัญอยู่ที่การเลือกโครงการใช้จ่ายอย่างเหมาะสม เช่น ควรจะเป็นอาหารสำหรับผู้ขัดสน หรือเป็นเงินบำนาญสำหรับผู้สูงอายุ หรือจะเป็นคลินิกสำหรับผู้ป่วย รวมทั้งจะดำเนินโครงการอย่างไรให้ดีที่สุด เช่น คลินิกก็อาจดำเนินการและมีบุคลากรได้หลากหลายรูปแบบ

ในการถกเถียงเรื่องการให้เงินช่วยเหลือ ไม่มีใครต่อต้านความคิดที่ว่าเราควรช่วยคนจนเมื่อทำได้ นี่ไม่ใช่เรื่องน่าประหลาดใจอะไร นักปรัชญาชื่อปีเตอร์ ซิงเกอร์ อธิบายว่ามีคำสั่งทางจริยธรรมที่บอกให้เราช่วยชีวิตคนไม่รู้จัก ซิงเกอร์ตั้งข้อสังเกตว่าคนส่วนใหญ่เต็มใจจะสละสุทธราคา 1,000 ดอลลาร์เพื่อช่วยเด็กที่กำลังจะจมน้ำในสระ⁹ เขาบอกว่าเด็กจมน้ำคนนี้ไม่ควรจะมีอะไรแตกต่างจากเด็ก 9 ล้านคนที่ทุกปีต้องตายก่อนอายุครบ 5 ขวบ หลายคนเห็นด้วยกับบอมมาตยา เช่น นักเศรษฐศาสตร์และนักปรัชญาเจ้าของรางวัลโนเบล ว่าความยากจนนำไปสู่การสูญเสียทางปัญญาในระดับที่ยอมรับไม่ได้ เช่นกล่าวไว้ว่าความยากจนไม่ได้เป็นเพียงแค่การขาดเงินทอง มันคือการไร้ความสามารถที่จะบรรลุศักยภาพสูงสุดของมนุษย์คนหนึ่ง เด็กหญิงผู้ยากจนในแอฟริกาจะไปโรงเรียนได้อย่างมากก็ไม่กี่ปี แม้จะเธอจะฉลาดเฉลียว และเป็นไปได้สูงที่เธอจะไม่ได้รับสารอาหาร